

INSTRUMENTE DE FACT-CHECKING / VERIFICAREA FAPTELOR ÎN ERA DIGITALĂ

CZU: 32.019.51:004

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.23.3-70.15>Doctor în științe ale comunicării **Laura TUGAREV**E-mail: tugarevlaura@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1304-7209>

Universitatea de Stat din Moldova

FACT-CHECKING TOOLS IN THE DIGITAL ERA

Summary. With the development of the Internet, information acquires other values. Multiple and diverse information resources circulate between the sender (provider) and the receiver (recipient); therefore it is important to verify their authenticity, accuracy and veracity. In the second part of this article various practical tools and useful fact-checking websites/platforms are presented.

Keywords: information, information verification, fact-checking, website, Internet, journalism, digital era.

Rezumat. Odată cu dezvoltarea Internetului, informația capătă alte valențe. Între emițător (furnizor) și receptor (beneficiar) circulă multiple și diverse resurse informaționale, de aceea este important de a verifica autenticitatea, precizia și veridicitatea acestora, pentru a nu fi influențați sau/și manipulați. În cea de-a doua parte al acestui articol sunt prezentate diferite instrumente practice și site-uri/platforme utile de fact-checking.

Cuvinte-cheie: informație, verificarea informației, fact-checking, site, Internet, jurnalism, eră digitală.

INTRODUCERE

Informația se proiectează în matricea acestei epoci. Impactul fluxurilor informaționale asupra societății moderne devine tot mai pronunțat. Accesul deschis la informație este o valoare în societățile libere și democratice. „Informația se constituie într-o categorie de sine stătătoare, care este reflectată de stări, semnale etc. și reprezintă un element esențial în procesul cunoașterii” [1, p. 17].

Indivizii zilnic transmit și recepționează diferite tipuri de mesaje, uneori, aceștia încep să perceapă lumea, să se raporteze pe sine la mediul din care fac parte reieșind din sistemele informaționale la care sunt conectați și pe care le procesează, analizează etc. Informația are o putere deosebită, întrucât „nicio schimbare nu se produce astăzi în universul material și spiritual din care facem parte fără impactul direct al informației, fără ca ea să nu genereze o nouă situație, să nu stimuleze o nouă acțiune, să nu realizeze o nouă relație” [2]. În era digitală observăm că avalanșele informaționale sunt diverse și multiple, de aceea este foarte important cum și unde căutăm informația, din ce izvoare ne informăm, câte surse consultăm și ce instrumente folosim în procesul de verificare a autenticității datelor și faptelor.

Yves Agnes menționa că „o informație trebuie să fie cât mai completă și mai precisă. Cititorul trebuie să fie în măsură să înțeleagă informația, așadar trebuie să i se pună la dispoziție toate elementele pentru o

înțelegere optimă” [3, p. 56]. În activitatea mediatică informația este materia primă, iar obiectivitatea, veridicitatea și imparțialitatea trebuie să fie un imperativ atunci când livrăm produse informaționale unui public. Orice deviere va contribui la o influențare negativă a opiniilor, percepțiilor, atitudinilor, comportamentelor etc.

Jurnalistul prin definiție trebuie să fie responsabil și asumat în procesul de informare, deoarece „jurnalismul responsabil este obligația primordială a profesiei care asigură dreptul publicului de a primi informații veridice, verificate și depline” [4]. Referindu-se la informația jurnalistică, cercetătoarea Georgeta Stepanov menționa că aceasta este un „produs al gândirii jurnalistice de care beneficiază indivizii sociali, în particular, și societatea, în general” [5, p. 85]. Informația trebuie selectată, prelucrată și decodificată cu grijă, acuratețe, precizie și responsabilitate, indiferent de tipul acesteia.

INTERNETUL ȘI DIVERSIFICAREA ACCESULUI LA INFORMAȚIE

Internetul a schimbat modul în care indivizii au acces la informații, punând la dispoziție diferite posibilități de intrare în baze de date naționale și internaționale. „Astfel, apariția și dezvoltarea Internetului au dus la schimbarea lumii cu un ritm fantastic, modificând brusc viziunea asupra lumii și obligându-ne să ne adaptăm gândirea și credințele la noile tendin-

țe și descoperiri ale tehnicii, tehnologiei și inovației. Internetul ne conectează la realitatea vieții mondiale, informațiile circulă cu o viteză fantastică, iar nivelul de comunicare este ridicat” [6]. Fiind caracterizat prin inovație, rapiditate, varietate și expansiune în toate domeniile și sferile activității umane, acesta produce schimbări la nivel individual și chiar la nivel social.

Pe lângă efectele pozitive, Internetul devine însă și o platformă de stocare și distribuire a mai multor informații false, eronate și neadevărate, iar procese precum manipularea, propaganda, dezinformarea capătă alte conotații și dimensiuni. Pentru a nu cădea în plasa acestor fenomene, este importantă verificarea și evaluarea informațiilor din mediul online.

În literatura de specialitate sunt evidențiate un șir de aspecte ce pot facilita procesul de verificare și acceptare a informațiilor corecte și de respingere a informațiilor incorecte/false, aceste repere fiind utile atât pentru jurnaliștii proaspăt intrați în profesie, cât și pentru consumatorii de produse informaționale/mediatice. Prima categorie vizează aspecte ce țin de comportamentul în evaluarea informațiilor din mediul online, cum ar fi: „reducerea expunerii la informații; concentrarea; selectarea surselor de informare; selectarea persoanelor din cercul social; amânarea sau evitarea feedback-ului; conștientizarea propriilor limite în evaluarea informațiilor”, cea de-a doua categorie ține de criterii de evaluare precum: „mesajul provoacă reacții emoționale puternice; mesajul (știrea) are un titlu senzationalist; mesajul are un conținut senzationalist; mesajul oferă soluții și oportunități excepționale; mesajul conține stereotipuri; mesajul conține erori; mesajul provine de la o persoană sau de la o instituție pe care nu le cunoaștem; mesajul face apel la reacții rapide; mesajul nu specifică nicio sursă verificabilă pentru informațiile pe care le conține; mesajul face apel la redistribuire; mesajul solicită furnizarea unor date personale sau transferul unei sume de bani” [7, pp. 111-119].

În mediul online, consumatorul trebuie să aibă un grad sporit de vigilență și să posede un set minim de cunoștințe referitoare la accesarea și verificarea informațiilor, deoarece Internetul este o sursă deschisă, unde orice persoană poate accesa, evalua și publica o anumită informație. Consiliul Europei este entitatea care sprijină și contribuie la publicarea unor studii, cărți, inclusiv manuale, în vederea alfabetizării digitale, un exemplu relevant fiind *Manual de educație (alfabetizare) în domeniul Internetului* [8], care abordează mai multe elemente-cheie, printre care Web 2.0, Web 3.0 și alte versiuni, căutarea informațiilor, hărțuirea în mediul online – bullying-ul, stalking-ul și trolling-ul –, socializarea online și distribuirea pe rețelele sociale etc.

Veridicitatea informațiilor din mediul online deseori trebuie pusă la îndoială, pentru că sursa primară nu întotdeauna poate fi identificată, prin urmare, se impune necesitatea familiarizării publicului specializat, dar mai ales a publicului larg cu diverse instrumente de verificare a credibilității surselor web, a faptelor, mesajelor și produselor mediatice.

INSTRUMENTE DE FACT-CHECKING

În anul 2016 este instituită *Ziua Internațională a Fact-checking-ului*, idee promovată de *Rețeaua internațională de verificare a faptelor* în parteneriat cu organizațiile de verificare a faptelor din întreaga lume. Fact-checking-ul „a căpătat alte înțelesuri, însemnând în prezent nu verificarea exhaustivă și sistematică a conținutului jurnalistic înainte de publicare, ci verificarea citatelor/declarațiilor publice după ce acestea au fost publicate sau răspândite în spațiul public” [9]. Prin urmare, fact-checking-ul reprezintă procesul de verificare a faptelor, a raportărilor, a declarațiilor privind acuratețea și veridicitatea acestora. Aceste operațiuni pot fi efectuate atât înainte, cât și după ce textul/conținutul este publicat sau difuzat.

Fact-checking-ul reprezintă un proces care are drept scop verificarea informațiilor pentru a confirma veridicitatea, precizia și autenticitatea lor, ajutând consumatorul să evalueze critic produsul informațional/mediatic. „Fact-checking are un sens tradițional în jurnalism, ce se referă la procedurile interne de verificare a faptelor înainte de publicare, precum și un sens mai nou, ce denotă operațiuni menite să evalueze public veridicitatea declarațiilor politicianilor, jurnaliștilor sau altor persoane publice. Verificarea internă a faptelor a apărut pentru prima dată ca un rol distinct în revistele de știri din SUA în anii 1920 și 1930, decenii în care norma de obiectivitate a devenit stabilită în rândul jurnaliștilor americani” [10].

Putem observa cum verificarea faptelor a crescut în relevanță și s-a răspândit în întreaga lume în ultimul deceniu, această expansiune și evoluție fiind dictată și de tehnologizare și digitalizare.

La nivel internațional există rețeaua *International Fact-Checking Network*, o unitate a Institutului Poynter dedicată reunirii verificatorilor de fapte din întreaga lume, care a adoptat un *Cod de principii* semnat de cei mai mari verificatori din lume. Acest cod de principii se adresează organizațiilor care publică în mod regulat rapoarte nepartizane privind acuratețea declarațiilor unor persoane publice, a unor instituții importante și a altor afirmații de interes pentru societate, răspândite pe scară largă. Este rezultatul consultărilor între verificatorii de fapte din întreaga lume și oferă

practicienilor conștiincioși principii la care să aspire în munca lor de zi cu zi.

În spațiul european pot fi atestate diverse inițiative care s-ar înscrie în acest registru. De exemplu, *Observatorul European Digital Media* (EDMO) este un proiect la nivel UE creat pentru combaterea dezinformării, protejând în același timp valoarea de bază a libertății de exprimare. Structura de guvernare a EDMO este independentă de autoritățile publice, inclusiv de Comisia Europeană.

O altă inițiativă recentă (2022–2023) vizează crearea *Codului de integritate profesională pentru verificarea europeană independentă a faptelor*, cu sprijinul Comisiei Europene. AFP (Franța), Correctiv (Germania), Demagog (Polonia), Pagella Politica/Facta (Italia) și EU DisinfoLab (Belgia) condus de Fundación Maldita.es (Spania) formează un consorțiu sub denumirea de Proiectul privind standardele europene de verificare a faptelor (*European Fact-checking Standards Project*). Consorțiul își va folosi experiența și contactele din cadrul comunității de verificare a faptelor și OSINT pentru a defini standardele de independență, transparență și calitate metodologică și jurnalistică necesare pentru a fi recunoscută ca organizație independentă de verificare a faptelor în Europa.

În ordinea expusă, este necesar să menționăm că în anul 2016, corporația *Google* a introdus opțiunea de verificare în *Google News* care permite editorilor evidențierea conținutului verificat, aplicația fiind extinsă și către *Google Search*, iar în 2017 în motorul său de căutare este introdus un sistem de fact-checking, *Fact Check Explorer*, care permite verificarea faptelor despre un subiect sau o persoană (figura 1).

Facebook-ul și-a început programul de verificare a faptelor în decembrie 2016, prin care a implicat organizații terțe să evalueze și să revizuiască acuratețea conținutului, să depisteze știrile false și informațiile înșelătoare. Din octombrie 2020, Facebook lucrează cu 80 de organizații de verificare a faptelor care examinează și evaluează conținutul în peste 60 de limbi din întreaga lume.

Eforturile în vederea dezvoltării și fortificării instrumentelor de fact-checking pot fi observate atât la nivel internațional, cât și la cel național, prin dezvoltarea mai multor platforme/site-uri de fact-checking, printre care:

- *Google Reverse Image Search*, *RevEye* și *InVid* – oferă suport pentru verificarea imaginilor și a veridității lor, identificarea contextului și a sursei primare unde acestea au apărut etc.

- Platforma *Myth Detector* (<https://mythdetector.ge/en/2007-u-k-or-2020-u-s/>) are drept scop verifica-

rea faptelor și dezmințirea miturilor. *Myth Detector* a fost lansată în anul 2014 (Georgia), pentru a descoperi adevărul din spatele minciunilor, pentru a crește nivelul de alfabetizare media și pentru a informa atât oamenii, cât și instituțiile cu privire la impactul dezinformării;

- Platforma *CrossCheck* (<https://crosscheck.ieee.org/crosscheck/>) se axează pe acțiuni de verificare a plagiatului și oferă posibilitatea verificării încrucșate.

- *Poynter* (<https://www.poynter.org/shop/fact-checking/verificarea-faptelor-si-jurnalism-in-romania/>) este o platformă de verificare a faptelor ce are ca obiectiv demontarea conținuturilor false.

- *FactCheck* (<https://www.factcheck.org/>) este un site nonprofit care urmărește să reducă nivelul de înșelăciune și confuzie a informațiilor din sfera politică.

- *Polifact* (<https://www.politifact.com/>) este un site de verificare a faptelor care evaluează exactitatea afirmațiilor/declarațiilor liderilor oficiali.

- *The International Fact-Checking Network* (<https://www.ifcncodeofprinciples.poynter.org/>) reprezintă o rețea internațională de verificare a faptelor, este un forum pentru verificatorii de fapte din întreaga lume.

- *Duke Reporters' Lab: Fact Checking* (<https://reporterslab.org/fact-checking/>) conține instrumente ce utilizează automatizarea și alte tehnologii pentru a extinde acoperirea verificării faptelor și pentru a ajuta verificatorii de fapte.

- *Mediartica* (<https://mediacritica.md/>) este un portal care a fost dezvoltat în cadrul unei campanii media împotriva informațiilor false și tendențioase, în anul 2016, fiind prima platformă din Republica Moldova orientată spre educarea consumatorilor de media.

- *STOPFALS* (www.stopfals.md) este o platformă online de informare privind fenomenul „știrilor false”, demascare a informațiilor false și vădit tendențioase, de instruire și asistență privind verificarea faptelor și descoperirea tehnicilor de manipulare etc.

Adela Gorea evidențiază câteva aplicații care au drept scop depistarea știrilor false și a dezinformării.

„*Logically* este o încercare de a îmbina instrumentele de inteligență artificială și umană pentru a combate dezinformarea, imputernicind mai mulți actori importanți (guvernele, platforma socială și consumatorii) să identifice și să minimizeze daunele;

Alto Analytics este o platformă de analiză a datelor care combate dezinformarea și tehnologia deepfake (tehnologia ce permite înlocuirea unei persoane dintr-o imagine sau a unui videoclip existent asemănător), pentru a proteja reputația unui brand și pentru a oferi informații comerciale și analize online/offline

Trueinchain constituie platforma Web care folosește tehnologia din spatele criptomonedelor – blockchain – pentru a urmări și semnaliza știrile false;

Factual.ro este un site de fact-checking pe politicile și pe declarațiile publice din România. Platforma este întreținută voluntar de experți în politici publice, bună guvernare și comunicare. Echipa de proiect monitorizează decizii și declarații din spațiul public etc” [11].

Alte aspecte la care trebuie să atragem atenția sunt: verificarea sursei de informare (instituție media, site, platformă), documentarea din mai multe surse, confruntarea informației, folosirea instrumentelor de fact-checking – toate acestea sunt necesare pentru a fi „imuni” la mesajele manipulatorii, de propagandă sau la cele care au scopul de a dezinforma. Practicile de fact-checking sunt utile și necesare atât jurnaliștilor, cât și cetățenilor. De exemplu, acțiuni precum: identificarea și citarea surselor originale, verificarea autenticității unor informații, a unor înregistrări sau conținuturi video, geolocalizarea fotografiilor și videoclipurilor etc. pot determina responsabilitatea și corectitudinea unui furnizor și pe de altă parte, a unui consumator de informații.

CONCLUZII

În concluzie, putem afirma că verificarea faptelor în era digitală, cunoscută și sub denumirea de *fact-checking*, este un proces esențial și complex cu scopul de a verifica autenticitatea și obiectivitatea informațiilor și, totodată, de a combate răspândirea știrilor false sau dezinformării în mediul online. Acest proces trebuie să fie înfăptuit în condiții de echidistanță, fără a avea anumite influențe sau/și interese de ordin politic, economic etc. Verificarea faptelor în era digitală este o sarcină importantă în vederea asigurării acurateței și corectitudinii informațiilor pe care le primim și le furnizăm/distribuim în spațiul virtual.

Așadar, pentru a elabora anumite verificări, analize, expertize etc., în mediul online este nevoie de a cunoaște și de a folosi anumite instrumente, platforme. Consultarea site-urilor specializate în fact-checking, accesarea unor baze de date și arhive care sunt accesibile pentru publicul larg, documentarea din mai multe surse independente, compararea informației/

conținutului informațional, toate ne ajută la profilarea unei imagini complete despre un anumit eveniment, proces, fenomen, persoană sau instituție. Verificarea surselor, experților/analizatorilor și contextelor de apariție a unor declarații sau știri etc., utilizarea unor programe de analiză a veridicității imaginilor și videoclipurilor, instalarea unor extensii pentru browser care pot detecta și semnaliza informația cu caracter înșelător și fals, acestea ar fi doar câteva acțiuni care ar contribui la creionarea unei viziuni panoramice asupra lumii încunjurătoare și derivatelor acesteia. Trebuie însă să conștientizăm că niciun instrument sau metodă nu poate înlocui gândirea critică și spiritul analitic care trebuie antrenat permanent.

BIBLIOGRAFIE

1. Gaidric C. Cu privire la noțiuni de date, informații, cunoștințe. În: AKADEMOS, Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă, nr. 3(58), 2020, 15-18.
2. Guzun M. Caracteristicile și particularitățile informației de presă. În: Valori ale mass-mediei în epoca contemporană. Vol. VI. Chișinău: CEP USM, 2016, 51-57.
3. Agnes Y. Introducere în jurnalism. Iași: Polirom, 2011, p. 56.
4. Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova, [online] <https://consiliuldepresa.md/ro/page/codul-deontologic-al-jurnalistului-din-r-moldova> (consultat: 07.04.2023).
5. Stepanov G. Jurnalismul social: aspecte definitorii. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 85.
6. Virjan D. Internetul schimbă fața lumii. În: Economie teoretică și aplicată, 2013, Vol. XX, nr. 8 (58), 102-109.
7. Covaru R. Evaluarea informațiilor din mediul online. București: Editura Universității din București, 2021, 111-119.
8. Manual de Educație (alfabetizare) în domeniul Internetului, [online] <https://rm.coe.int/Internet-handbook-ro/16809f0b11> (consultat: 15.06.2023).
9. Mediacritica, [online] <https://mediacritica.md/peinteles-ce-inseamna-fact-checking/> (consultat 01.07.2023)
10. Graves L., Amazeen M.A. Fact-Checking as Idea and Practice in Journalism (Verificarea faptelor ca idee și practică în jurnalism), [online] <https://oxfordre.com/communication/display/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-808> (consultat: 19.07.2023).
11. Gorea A. Instrumente de verificare a informației false distribuite pe web. În: AKADEMOS, Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă, nr. 2(61), 2021, 48-52.